

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ : ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการลดปริมาณขยะของนักเรียน
ในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการรณรงค์
โดย : นาง ลินดา สุวรรณดี
ชื่อปริญญา : ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาลังคม)
วิชาเอก : การจัดการการพัฒนาสังคม
ปีการศึกษา : 2543

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาปัจจัยเชิงเหตุที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการลดปริมาณขยะ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการรณรงค์ โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ 4 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาว่านักเรียนในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการรณรงค์ กับนักเรียนในโรงเรียนที่ไม่เข้าร่วมโครงการ มีพฤติกรรมการลดปริมาณขยะแตกต่างกันหรือไม่ และเป็นเพราะเหตุใด 2) เพื่อศึกษาว่าพฤติกรรมการลดปริมาณขยะที่แตกต่างกันนี้ เกิดจากจิตลักษณะต่างๆ ของนักเรียนที่แตกต่างกัน ใช่หรือไม่ 3) เพื่อศึกษาว่านักเรียนที่เข้าร่วม กับไม่เข้าร่วมโครงการรณรงค์ มีจิตลักษณะบางประการแตกต่างกันใช่หรือไม่ ในนักเรียนประเภทใดบ้าง และ 4) เพื่อศึกษาว่านักเรียนที่แตกต่างกันทางชีวสังคมและภูมิหลัง สภาพแวดล้อมทางสังคม และทางจิตลักษณะเดิมบางด้าน ได้รับผลดีของการเข้าร่วมโครงการรณรงค์แตกต่างกันหรือไม่ เพราะเหตุใด

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยคือ นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 480 คน จากโรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษา 4 โรงเรียน โดยเป็นโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการรณรงค์อย่างน้อย 1 ปี 2 โรงเรียน ซึ่งตั้งอยู่ในเขตปริมณฑลได้แก่ จังหวัดสมุทรปราการ และจังหวัดนครปฐม และเป็นโรงเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการรณรงค์อีก 2 โรงเรียน ที่มีความใกล้เคียงกับโรงเรียนในโครงการดังกล่าว ทั้งด้านสถานที่ตั้ง ประเภท ขนาดของโรงเรียน และภูมิหลังของนักเรียน

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาความสัมพันธ์เปรียบเทียบ เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม และแบบวัดมาตรฐานประเมินรวมค่า ตัวแปรที่ศึกษามีพื้นฐานมาจากทฤษฎีต้นไม้อัจริยธรรม (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2539) ทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล (Ajzen and Fishbein, 1980) และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งตัวแปรเป็น 5 ประเภทคือ 1) ตัวแปรด้านสภาพแวดล้อมทางสังคม มีทั้งหมด 4 ตัวแปรคือ การฝึกอบรมตามโครงการรณรงค์ การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนใช้เหตุผล การรับรู้ทัศนคติทางสังคม และการรับรู้ข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อม 2) ตัวแปรด้านจิตลักษณะเดิม มี 3 ตัวแปรคือ สุขภาพจิตดี ความเชื่ออำนาจในตน และลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน 3) ตัวแปรด้านจิตลักษณะตามสถานการณ์ มี 3 ตัวแปรคือ ทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมการลด

ปริมาณขยะ ความพร้อมที่จะกระทำการลดปริมาณขยะ และทัศนคติที่ดีต่อโครงการรณรงค์
 4) ตัวแปรพฤติกรรมลดปริมาณขยะ แบ่งเป็น 2 ตัวแปรคือ พฤติกรรมการใช้สิ่งของอย่างคุ้มค่า และพฤติกรรมหลีกเลี่ยงการสร้างขยะ 5) ลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลังของนักเรียน ได้แก่ เพศ ผลการเรียน และฐานะของครอบครัว เป็นตัวแปรแบ่งกลุ่มย่อยในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสามทาง (Three - way Analysis of Variance) การวิเคราะห์แบบถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อทดสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ 7 ข้อ และมีสถิติขั้นรองในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของกลุ่มเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของเซฟเฟ การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติทั้งหมดนี้ ได้กระทำทั้งในกลุ่มรวม และกลุ่มย่อยที่แบ่งโดยใช้ลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลังของนักเรียน เพื่อให้ได้ผลที่ชัดเจนที่สุด

ผลการวิจัยที่สำคัญ มี 4 ประการ ดังนี้

ประการแรก พบว่านักเรียนที่เข้าร่วมโครงการรณรงค์ มีพฤติกรรมลดปริมาณขยะทั้งในด้านพฤติกรรมการใช้สิ่งของอย่างคุ้มค่า และพฤติกรรมหลีกเลี่ยงการสร้างขยะ สูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการรณรงค์อย่างเด่นชัด ทั้งนี้ปรากฏว่าการฝึกอบรมฯ ได้ส่งผลดีต่อนักเรียนในหลายด้านนั่นคือ ทำให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมการลดปริมาณขยะมาก มีความพร้อมที่จะกระทำการลดปริมาณขยะมาก มีลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนเอง รับรู้ข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อมมาก และรับรู้ทัศนคติทางสังคมสูง ซึ่งปัจจัยเหล่านี้เป็นปัจจัยเหตุที่สำคัญของพฤติกรรมการลดปริมาณขยะทั้งสองด้าน

ประการที่สอง พบว่าปัจจัยทางจิตลักษณะ สามารถทำนายพฤติกรรมหลีกเลี่ยงการสร้างขยะ และพฤติกรรมการใช้สิ่งของอย่างคุ้มค่า ในนักเรียนกลุ่มรวมได้ 45 % และ 36 % ตามลำดับ และทำนายพฤติกรรมหลีกเลี่ยงการสร้างขยะได้สูงสุด 51 % ในกลุ่มผู้ที่มีผลการเรียนสูง ทำนายพฤติกรรมการใช้สิ่งของอย่างคุ้มค่าได้สูงสุด 41 % ในกลุ่มนักเรียนเพศหญิง โดยมีตัวทำนายที่สำคัญคือ ความพร้อมที่จะกระทำการลดปริมาณขยะ ทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมการลดปริมาณขยะ ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนเอง และสุขภาพจิตดี ตามลำดับ

ประการที่สาม พบว่าปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมที่สำคัญคือการรับรู้ข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งเมื่อรวมกับปัจจัยทางจิตลักษณะ สามารถทำนายพฤติกรรมหลีกเลี่ยงการสร้างขยะ และพฤติกรรมการใช้สิ่งของอย่างคุ้มค่า ในนักเรียนกลุ่มรวมได้ 47 % และ 38 % ตามลำดับ และทำนายพฤติกรรมหลีกเลี่ยงการสร้างขยะได้สูงสุด 52 % ในกลุ่มผู้ที่มีผลการเรียน

สูง และกลุ่มนักเรียนที่ครอบครัวมีฐานะสูง ส่วนพฤติกรรมการใช้สิ่งของอย่างคุ้มค่าทำนายได้สูงสุด 42 % ในกลุ่มนักเรียนเพศหญิง และกลุ่มที่มีผลการเรียนสูง

ประการสุดท้าย พบว่านักเรียนที่แตกต่างกันทางชีวสังคมและภูมิหลัง ได้รับผลดีจากโครงการรุ่งอรุณแตกต่างกันอย่างเด่นชัด โดยผู้ที่ได้รับผลดีมักเป็นนักเรียนเพศหญิง นักเรียนที่มีผลการเรียนสูง และนักเรียนที่มีฐานะของครอบครัวต่ำ นอกจากนี้นักเรียนที่มีจิตลักษณะเดิมแตกต่างกัน ยังได้รับผลดีจากโครงการแตกต่างกัน โดยผู้ที่ได้รับผลดีมักพบในนักเรียนที่มีลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนเอง และนักเรียนที่มีสุขภาพจิตดีน้อย ส่วนนักเรียนที่แตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมทางสังคม พบว่านักเรียนที่ได้รับผลดีต่อพฤติกรรมการลดปริมาณขยะทั้งสองด้าน มักเป็นนักเรียนที่มีลักษณะ 3 ประการพร้อมกันคือ มีสุขภาพจิตดีน้อย รับรู้ข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อมน้อย แต่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักษานับสนุนให้เหตุผลมาก

จากผลการวิจัย จึงมีข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ 3 ประการ คือ

ประการแรก ควรสนับสนุนการฝึกอบรมตามโครงการรุ่งอรุณ อย่างจริงจังและต่อเนื่อง นอกจากนั้นควรขยายโครงการดังกล่าว ไปสู่โรงเรียนต่างๆ ให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในโรงเรียนที่มีนักเรียนหญิงมาก หรือโรงเรียนหญิงล้วน และโรงเรียนที่มีนักเรียนส่วนใหญ่มาจากครอบครัวฐานะต่ำ

ประการที่สอง นักเรียน 3 ประเภทได้แก่ นักเรียนชาย นักเรียนที่มีผลการเรียนต่ำ นักเรียนที่มีฐานะของครอบครัวสูง ซึ่งไม่ได้รับผลดีจากการฝึกอบรมฯ อย่างชัดเจน ควรใช้วิธีการพัฒนาใน 4 ด้านแทนคือ ควรให้การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนเอง ให้มีการรับรู้ข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อมจากสื่อต่างๆ มากขึ้น ครอบครัวควรอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักษานับสนุนให้เหตุผลมาก และควรให้ครู อาจารย์ เพื่อน และคนในครอบครัวช่วยกันส่งเสริมพฤติกรรมการลดปริมาณขยะให้มาก

ประการที่สาม เพื่อเพิ่มผลดีต่อพฤติกรรมการลดปริมาณขยะของนักเรียน ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ควรที่จะดำเนินการพัฒนาไปพร้อมกันหลายด้านคือ ทั้งการให้การฝึกอบรมตามโครงการรุ่งอรุณในโรงเรียน การให้การอบรมเลี้ยงดูแบบรักษานับสนุนให้เหตุผลในครอบครัว การให้ข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อมทางสื่อต่างๆ และการพัฒนาจิตลักษณะของนักเรียน 4 ประการคือ ความพร้อมที่จะกระทำการลดปริมาณขยะ ทักษะที่ดีต่อพฤติกรรมลดปริมาณขยะ ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนเอง และความเชื่ออำนาจในตนเอง ซึ่งจะประกันความสำเร็จในการสร้างชุมชนที่สะอาดยิ่งขึ้นต่อไปในอนาคต